

*В. Д. А. Бантон,
здобувач, Національний університет ДПС України
В. І. Тарангул,
аспірант, Національний університет ДПС України*

ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА ТА МЕХАНІЗМ ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ

У статті досліджено сутність фіскальної політики та механізму її реалізації. Виявлено взаємозв'язок фінансового, податкового та фіскального механізму. Обґрунтовано причини неефективності фіскальної політики в Україні.

In the article investigational essence of fiscal policy and mechanism of its realization. Intercommunication of financial, tax and fiscal mechanism found out. Grounded reasons of inefficiency of fiscal policy in Ukraine.

ВСТУП

Фіскальна політика держави є одним з основних інструментів макроекономічного регулювання, її сфера та сила її впливу настільки велика, що значимість оптимальної фіскальної політики важко переоцінити. Вже досить давно маніпулювання податками та державними видатками використовується для регулювання руху капіталів та впливу на прийняття інвестиційних рішень фізичними і юридичними особами. Однак основна макроекономічна функція держави полягає у стабілізації економіки, а фіскальна політика, як правило, відіграє у цьому також дуже важливу роль. На сьогоднішній день фіскальна політика не повною мірою реалізує свій потенціал, що зумовлює актуальність піднятого у роботі питання.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Різні аспекти проблеми фіскальної політики висвітлені у роботах О. Бадрака, С. Гриневич, Т. Грицюк, Я. Жаліла, Д. Нікітенка, С. Юрія та ін. Однак вирішення проблеми підвищення ефективності фіскальної політики, усунення наявних недоліків фіскального механізму вимагає подальших досліджень у даній сфері. Тому метою статті є дослідження сутності фіскальної політики та проблем у механізмі її реалізації.

ВИКЛАДЕННЯ ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

У найбільш широкому розумінні фіскальна політика — це сукупність фінансових заходів держави щодо формування величини і структури державних витрат, трансфертних виплат і системи оподаткування [1; 4; 10]. Фіскальній політиці властивий двоїстий характер, що зумовлено самою природою фіску ("фіск" в перекладі

з римської — державна скарбниця). Двоїстість фіскальної політики проявляється у необхідності узгодження податкової та бюджетної політики держави, поєднанню яких завжди властива суперечність. Найяскравіший приклад виникнення суперечності — обіцянки з боку влади забезпечити високі соціальні гарантії за рахунок державних коштів з одночасним зменшенням податкового навантаження. Полем для поглиблення суперечностей між бюджетною та податковою політикою, виникненням нових неузгодженостей є наявність різних підходів до визначення сутності бюджетної, податкової, бюджетно-податкової та фіскальної політики.

У загальному вигляді "політика" розглядається принаймні у двох напрямках — по-перше, це суспільна наука; по-друге, це особливий вид діяльності на різних рівнях (макрорівень і мікрорівень) [15]. Якщо вести мову про фіскальну політику, то це діяльність держави у сфері управління державними доходами і видатками. Найбільш вагомим джерелом формування доходів держави є податки, що робить податкову політику провідною ланкою фіскальної. Податкову політику фахівці [1; 3; 4; 6; 9; 11; 13] найчастіше розглядають у трьох ракурсах:

- як діяльність держави у сфері оподаткування;
- як систему, в рамках якої реалізується політика,
- податкова система держави;
- як комплекс економічних, організаційних і правових заходів щодо регулювання податкових відносин.

Всі підходи до визначення сутності податкової політики можна звести до єдиного начала — діяльності держави у сфері формування податкових доходів держави, переважно наголос ставиться саме на повноту формування доходів бюджету безвідносно до регулюючої функції податків, що, на наш погляд, є суттєвим упущен-

Таблиця 1. Підходи до визначення сутності фінансового, податкового та фіскального механізмів

Фінансовий механізм	Податковий механізм
Сукупність форм, методів і важелів планового управління фінансовими відносинами, пов'язаними з плануванням фінансів, утворенням, розподілом і використанням грошових доходів, нагромадженням фондів, із системою фінансування витратків [19]	Збірка загальних правових норм і спеціальних податкових законодавчих правил, які регламентують процес оподаткування конкретної держави в певний період. Основним, концептуальним трактуванням поняття «податковий механізм», є на її думку, наступне: «налоговий механізм задається як процесс реализации продуктивного потенциала системы налогообложения через ее функции» [26, с. 75]
Сукупність методів і форм, інструментів і важелів впливу на економічний і соціальний розвиток суспільства в процесі здійснення розподільчих і перерозподільчих фінансових відносин [11]	Податковий механізм складається з визначеної кількості елементів. До першої групи відносяться так звані основні елементи – суттєві характеристики податку, без яких не можливо уявити відповідний податковий механізм: платник податку, об'єкт оподаткування, ставка податку. Наступна група елементів (податкові) являє необхідні характеристики податку, які розкривають специфіку конкретного податкового механізму і його використання: пільги з оподаткування, особливості обчислення об'єкта, бюджет або фонд, куди надходять податкові платежі, терміни і періодичність перерахування податків тощо [14, с. 90 – 91]
Система фінансових важелів впливу на організацію, планування і стимулювання використання фінансових ресурсів [27]	Налоговий механізм представляє собою сукупність організаційно-правових норм, методів і форм державного управління налогообложением через систему различных надстроечных инструментов (налоговых ставок, налоговых льгот, способов налогообложения и др.) [11, с.80]
Складова частина господарського механізму, сукупність фінансових стимулів, важелів, інструментів, форм і способів регулювання економічних процесів і відносин. Він включає передусім ціни, податки, мита, пільги, штрафи, санкції, дотації, субсидії, банківський кредитний і депозитний проценти, облікову ставку, тарифи [21]	Налоговий механізм – государственная сила, определяющая экономические и правовые методы регулирования роста экономики стран, позволяющая населению творчески работать в бизнесе и предпринимательстве, предупреждая нарушения в процессе перераспределения национального дохода, устанавливающая принципы справедливости и гуманизма на государственном и социальном уровнях [22]
Сукупність конкретних форм і методів забезпечення розподільчих і перерозподільчих відносин, утворення доходів, фондів грошових коштів [24]	Фіскальний механізм
Система управління фінансовими відносинами підприємства через фінансові важелі за допомогою фінансових методів [25]	Сукупність організаційно-економічних відносин з приводу розподілу та перерозподілу національного доходу з метою досягнення загальноекономічних і соціальних цілей у суспільстві [17, с. 4]
Сукупність конкретних форм і методів забезпечення розподільчих і перерозподільчих відносин, утворення доходів, фондів грошових коштів [12]	
Сукупність форм і методів створення і використання фондів фінансових ресурсів з метою забезпечення різних потреб державних структур, господарських суб'єктів і населення [4]	

Джерело: складено автором.

ням. Адже надмірне податкове навантаження на платників податків може дати тільки тимчасове збільшення податкових надходжень до бюджету, у довгостроковому періоді їх обсяг неодмінно скоротиться.

Бюджетну політику фахівці найчастіше визначають як діяльність у сфері формування державних витратків [1; 13], однак трапляються ширші тлумачення цього феномена. Так, Т. Грицюк вважає, що сутність бюджетної політики виявляється у формах і методах мобілізації фінансових ресурсів та їх використанні на державні потреби. Вона відображається в статтях доходів і витратків бюджету, у джерелах їх формування і напрямках вико-

ристання. З іншої сторони, бюджетна політика являє собою сукупність пріоритетів (національних інтересів) і конкретних заходів щодо організації і використання фінансових ресурсів держави для вирішення економічних і соціальних завдань країни. Вона передбачає створення умов для постійного підвищення реальних доходів населення, якості життя та якості державних послуг, соціально-економічного розвитку регіонів та їх економічного потенціалу, зміцнення ресурсної бази місцевих бюджетів. Така політика передбачає якісний прорив у створенні сприятливого інвестиційного клімату, розвитку підприємницької активності громадян [8].

Існування такого підходу можна вважати виправданим, оскільки розмежувати бюджетну і податкову політику можна умовно. Бюджетна і податкова політики не тільки взаємопов'язані, вони реалізуються одна через одну. Сутність і бюджетної, і податкової політики проявляється у сукупності заходів держави у сфері регулювання податкових і бюджетних відносин з метою забезпечення соціально-економічного розвитку країни, тому доцільно досліджувати ці два види діяльності держави у взаємозв'язку і вести мову про бюджетно-податкову або фіскальну політику.

Серед фахівців існує думка, що необхідно розрізняти фіскальну політику на мікро- і макрорівні. Так, І. Бланк визначає фіскальну політику на мікрорівні як складову частину фінансової стратегії підприємства, яка полягає у виборі найбільш ефективних варіантів здійснення податкових платежів за наявності альтернативних варіантів його господарської діяльності [3, с. 205]. На наш погляд, у наведеному визначенні йде мова про податкову політику, тому вести мову про фіскальну політику на рівні підприємства недоцільно, тим більше, що підприємство як економічний суб'єкт прямо на витратки держави впливати не може.

У Вільній енциклопедії фіскальна політика визначається як регулювання доходів і витрат держави. Заходи фіскальної політики визначаються поставленою метою (боротьба з інфляцією, згладжування циклічних коливань економіки, зниження рівня безробіття). Держава регулює сукупний попит і реальний національний дохід за допомогою державних витрат, трансфертних виплат і оподаткування [5]. Таке трактування фіскальної політики є водночас і простим, і ємним, оскільки вміщує у

соби і економічний зміст фіскальної політики (діяльність, направлена на регулювання доходів і витрат держави), і мету (згладжування циклічних коливань), і важелі реалізації (витрати і податки).

С. Масліченко визначає фіскальну політику як суб'єктивну форму прояву об'єктивної дії фіскального механізму, як сукупність методологічних принципів, практичних форм організації та методів використання державних фінансів [17, с. 8]. Недоліком такого трактування є відсутність мети фіскальної політики, позитивним — наголос на механізмі реалізації.

Фіскальна політика держави реалізується через фіскальний механізм. Термін "механізм" запозичений в економічну термінологію із технічної. Найчастіше у техніці механізм визначають як сукупність тіл, які обмежують свободу руху одне одного настільки, що всі точки такої системи здатні описувати тільки цілком визначені криві (траєкторії) та за даної швидкості однієї з точок швидкості і прискорення всіх інших точок є цілком визначеними [28]. В економічній науці термін "механізм" також знайшов широке застосування (господарський, економічний, фінансовий тощо). Господарський механізм є категорією економічної теорії і є досить складним за змістом та формою. Прикладні аспекти властиві категоріям економічний та фінансовий механізм.

Економічний механізм розглядається як послідовність станів, процесів, які собою визначають певну дію, явище або систему, устрій, який визначає порядок певного виду діяльності [16, с. 402]. Що стосується підходів до визначення сутності фінансового механізму, то тут однозначності менше. Фіскальний механізм тісно пов'язаний із податковим, зважаючи на те що, що і фіскальний, і податковий механізм є категоріями фінансів, їх економічний зміст необхідно розглядати, виходячи із сутності фінансового механізму (табл. 1).

Як видно з визначень, наведених у табл. 1, фінансовий механізм розглядають найчастіше з двох позицій: або як сукупність менших важелів та інструментів, або як сукупність форм і методів управління. Аналогічні підходи застосовуються і до визначення сутності податкового механізму. Новизна тлумачення характерна для визначення Т. Юткіної, яка визначає податковий механізм як процес, та для Т. Ташмурадова, який розглядає податковий механізм як специфічну силу, яка здатна регулювати економічний розвиток країни. Визначенню сутності фіскального механізму уваги приділяється значно менше, найчастіше його тлумачення зводиться до економічних відносин з приводу перерозподілу національного доходу для досягнення певних цілей. Наш погляд, такий підхід є певною мірою звуженим, він відображає тільки одну з функцій бюджету і не враховує всіх можливостей фіскальної політики. Зокрема, у наявних визначеннях не враховані мультиплікативні ефекти бюджетної та податкової політики. Податкова політика має суттєвий вплив на сукупне споживання та зумовлює зміну мультиплікатора державних витрат відповідно до моделі (1) [1; 13]:

$$\begin{cases} Y = C + I + G \\ C = a + b(1-t)Y \end{cases} \Rightarrow Y = \frac{1}{1 - b(1-t)}(a + I + G) \quad (1),$$

де Y — ВВП закритої економіки;
 C — споживання;

I — інвестиції;
 G — державні витрати;
 a — додатний емпіричний коефіцієнт;
 b — гранична схильність до споживання;
 t — гранична податкова ставка.

Прогресивне оподаткування послабляє ефект мультиплікатора державних витрат та сприяє стабілізації рівня зайнятості й випуску. При цьому нижчі податкові ставки, за інших рівних умов, призводять до зростання ефекту мультиплікатора [1; 9; 10].

У відкритій економічній системі ефект мультиплікатора державних витрат є порівняно меншим, ніж у закритій, а основна макроекономічна тотожність включає функцію чистого експорту (2):

$$y = \left(\frac{1}{1 - b(1-t) + m} \right) (a + I + G + g) \quad (2),$$

де $\frac{1}{1 - b(1-t) + m}$ — мультиплікатор державних витрат;

b — гранична схильність до споживання;
 t — гранична податкова ставка;
 m — гранична схильність до імпортування;
 g — додатний емпіричний коефіцієнт.

Мультиплікативний вплив державних витрат зумовлений не тільки потенційно високою ефективністю використання бюджетних коштів, але і властивістю державних витрат до створення каскадних ефектів. Так, збільшення інвестицій за рахунок бюджетних коштів сприймається інвесторами як сигнал збільшення гарантій отримання очікуваного ефекту від інвестицій.

Зміна податків також має мультиплікативний вплив на економіку (3):

$$\frac{\Delta Y}{\Delta T} = \frac{-b}{1-b} \quad (3).$$

Ефект податкового мультиплікатора зумовлений багаторазовою реакцією споживання на одноразову зміну податків: якщо податки зменшаться на ΔT , тоді дохід збільшиться на ΔT , а споживання зросте на $b\Delta T$, дохід збільшується на $b\Delta T$ і т.д.

З урахуванням властивостей державних витрат та податків фіскальний механізм можна визначити як оптимальне використання мультиплікаційних ефектів державних витрат та податків з метою забезпечення бажаного приросту реального ВВП. З точки зору функціонального змісту фіскальний механізм направлений на організацію фіскальних відносин, обґрунтування поточних заходів втручання в хід формування і використання бюджетних коштів. З таких позицій до елементів фіскального механізму можна віднести розміри ставок податків, рівень податкового навантаження, структуру бюджетних витрат тощо.

За характером впливу на економічний розвиток держави розрізняють дискреційну і автоматичну фіскальну політику. Дискреційна фіскальна політика — це політика, заснована на свідомому втручанні держави в податкову систему і зміни обсягу державних витрат з метою впливу на економічне зростання, безробіття та інфляцію. Ця політика пов'язана з державними програмами зайнятості, соціальною політикою, зміною податкових ставок.

Як інструменти прямої дії дискреційна політика за-

Таблиця 2. Автоматична фіскальна політика та фази економічного циклу

Фаза циклу	Основні зміни в макроекономічній кон'юктурі	Поведінка фіскальних інструментів
Циклічний підйом	Зростає дохід, але збільшення податків і зменшення трансфертних платежів зменшує сукупний попит і стримує інфляцію	Автоматично зростають податкові платежі, зменшується податковий мультиплікатор, трансферти з бюджету зменшуються
Циклічний спад	Дохід знижується, збільшується бюджетний дефіцит	Податкові надходження зменшуються, зростає податковий мультиплікатор, зростають трансферти в приватний сектор

Джерело: складено автором.

стосовує державні закупки, а також чисті податки, величина яких змінюється за рахунок зміни податкових ставок та трансфертів. Дискреційна політика використовується державою для протидії циклічним коливанням. Для стимулювання сукупного попиту в період економічного спаду уряд створює дефіцит державного бюджету збільшуючи державні витрати або знижуючи податки. Відповідно в період підйому цілеспрямовано створюється бюджетний надлишок.

Дискреційна фіскальна політика поділяється на:

— стимулюючу, що збільшує сукупний попит за допомогою зростання державних витрат і зниження податків;

— обмежувальну, що стримує сукупний попит за допомогою зниження державних витрат і підвищення податків.

Вплив державних закупок за незмінних чистих податків можна прослідкувати в моделях "витрати — випуск" та "вилучення — ін'єкції" [1; 9; 10].

При недискреційній (автоматичній) фіскальній політиці бюджетний дефіцит та бюджетний надлишок виникають автоматично, внаслідок дії автоматичних стабілізаторів економіки. Автоматичний ("вбудований") стабілізатор — механізм, який дозволяє зменшити циклічні коливання в економіці без проведення спеціальної економічної політики. Такими стабілізаторами є прогресивна податкова система і трансфертні платежі (страхування по безробіттю). Зміна цих величин внаслідок циклічних коливань сукупного доходу призводить до збільшення податкових надходжень у періоди зростання ВВП і до їхнього зменшення у фазі економічного спаду [9; 10; 13]. Реакція класичного економічного циклу на вплив автоматичної фіскальної політики відображена у табл. 2.

Таким чином, можна відмітити, що зміни в податках і державних витратах хоч і мають стабілізуючий вплив, однак повністю усунути економічну нестабільність вони не можуть.

Стабілізація економіки в умовах надлишкового су-

Таблиця 3. Критерії ефективності фіскальної політики

Критерій	Сутність
Загальний дефіцит бюджету (фактичний)	Утворюється державними витратами, які перевищують державні доходи та субсидії
Зовнішній дефіцит	Зовнішні видатки держави мінус державні надходження від зовнішніх джерел
Внутрішній дефіцит	Загальний дефіцит мінус зовнішній дефіцит
Податкове навантаження	Питома вага податкових платежів у ВВП
Державний борг	Питома вага державного боргу у ВВП

Джерело: складено автором.

купного попиту, який виникає внаслідок циклічного підйому, забезпечується за допомогою обмежувальної фіскальної політики — скорочення державних видатків та збільшення податків. Застосування різних інструментів фіскальної політики (зміна державних витрат або рівня податкових ставок) має різний вплив на сукупний попит.

Мультиплікативний ефект від зниження податків є слабшим, ніж

від збільшення державних витрат, що є наслідком сильнішого впливу державних витрат на сукупний дохід і сукупне споживання. Така різниця у впливах є визначальною при виборі інструментів фіскальної політики: якщо її сфокусовано на розширенні державного сектора економіки, то для подолання циклічного спаду збільшуються державні витрати (що зумовлює сильний стимулюючий ефект), а для стримування інфляційного ефекту підвищуються податки (що є відносно м'яким обмежувальним заходом). Якщо фіскальну політику сфокусовано на обмеженні державного сектора економіки, то у фазі циклічного спаду знижуються податки, що дає відносно невеликий стимулюючий ефект, а у фазі циклічного піднесення зменшуються державні витрати, що дозволяє відносно швидко знизити рівень інфляції.

Недискреційна фіскальна політика (тобто автоматична зміна рівня зайнятості, обсягів виробництва і темпів інфляції внаслідок циклічних коливань сукупного доходу) допускає автоматичне збільшення (зменшення) чистих податкових надходжень до державного бюджету (внаслідок збільшення державних витрат або зниження податків), відповідно в період піднесення цілеспрямовано створюється бюджетний надлишок [2, с. 17].

Як і будь-яка діяльність, ефективність фіскальної політики характеризується певними критеріями. На наш погляд, вибір критеріїв ефективності фіскальної політики має ґрунтуватися на тих ефектах, які держава може використати з максимальною користю для забезпечення економічного розвитку, не допускаючи при цьому значного зростання дефіциту бюджету та державного боргу (табл. 3).

Кількісні значення критеріїв ефективності фіскальної політики мають узгоджуватися з індикаторами національної безпеки. Фіскальну політику можна вважати безпечною, якщо не відбувається зростання частки державного боргу у ВВП, оскільки необмежене зростання цього показника свідчить, що через певний проміжок часу країна буде змушена всі свої доходи спрямовувати на погашення державного боргу.

Оптимальна фіскальна політика передбачає вибір такого набору фіскальних важелів, які дозволяють сформувати дохідну частину бюджету у необхідному обсязі та не спровокують неконтрольоване зростання рівня державного боргу як частки національного доходу. Неefективна фіскальна політика призводить до кумулятивного зростання бюджетного дефіциту, а за умов відсутності економічного зростання це може спровокувати

дефолт держави. Тому можна вважати, що швидке зростання державного боргу у теперішньому часі свідчить про неефективність фінансової політики в минулому та неприємність її у довгостроковій перспективі.

Реалізація фінансової політики у періоді економічних змін вимагає врахування не тільки базових принципів макроекономіки, але і причини трансформаційних змін, а також пріоритети фінансової політики на певному етапі розвитку економіки держави. Такі вимоги надто ускладнюють визначення напрямів фінансової політики, оскільки кожне рішення, прийняте на макrorівні, не завжди може досягти мікрорівня у невикривленій формі. Для України складність вибору і дотримання єдиного вектора фінансової політики зумовлена необхідністю враховувати рекомендації Світового банку та МВФ, фахівці яких дають рекомендації з урахуванням досвіду економічно розвинених країн, без уваги до специфіки становлення і розвитку української державності. Застосування інструментів фінансової політики повинно враховувати реальний стан економіки, оскільки в протилежному випадку наслідки змін у фінансовій політиці будуть не прогнозовані не тільки у довгостроковому, але і у короткостроковому періоді. Окрім того, цілі фінансової політики мають узгоджуватися із функціями податків та бюджету. Виходячи з цього, структурну схему фінансової політики можна представити у наступному вигляді (рис. 1).

На ефективність розробки і реалізації фінансової політики в Україні впливають багато негативних чинників.

1. Нестабільність та внутрішня суперечність податкового законодавства. Внутрішні суперечності не дозволяють фінансовій політиці виконувати роль автоматичного стабілізатора економіки, а розробка дискреційних заходів не враховує наявності часових лагів, що зводить ефективність фінансової політики до нуля.

2. Високий рівень податкового навантаження на бізнес. В умовах відсутності тривалих фінансових традицій та низького рівня віддачі бюджетних витрат високе податкове навантаження стримує підприємницьку активність та розвиває тіньовий сектор економіки.

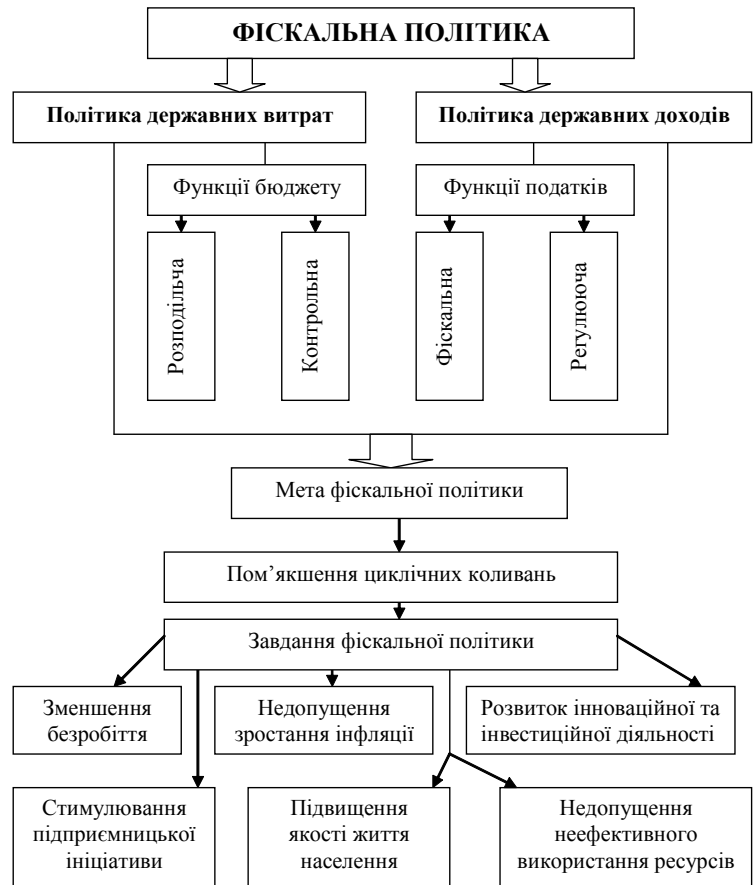
3. Велике податкове навантаження на фонд оплати праці, що сприяє тінізації заробітної плати, поширенню виплат "в конвертах".

4. Низька ефективність податкової системи, яка зумовлена поширенням фактів ухилення від оподаткування.

5. Складність системи адміністрування, висока вартість збирання податків, запровадження додаткових адміністративних обмежень у справлянні податків.

6. Нераціональний розподіл податків між державним і місцевими бюджетами, що зумовлює хронічну доцільність місцевих бюджетів та обмежує фінансову свободу місцевих органів влади.

7. Наявність великої кількості соціальних пільг, безсистемне їх надання, відсутність пільг інвестиційного

Рис. 1. Структурна схема фінансової політики

спрямування, що зменшує дохідну базу бюджету без перспективи розширення бази оподаткування.

Окрім того, погоджуємося з думкою авторитетного українського вченого, що часта ротація складу Кабінету Міністрів змушує кожен новий уряд провадити більш "щедру" бюджетну політику, аніж його попередники, що вимагає мобілізації додаткового обсягу податкових надходжень. Це сформувало запит на посилення фінансової функції податкової політики. Переорієнтація її пріоритетів супроводжувалася різким збільшення розриву між динамікою доходів бюджету та податкових надходжень, з одного боку, та темпами зростання ВВП — з іншого [20, с. 9].

Забезпечити підвищення ефективності реалізації фінансової політики можна, врахувавши особливості розвитку економіки України, зокрема наступні:

1. Вагомий вплив політичної компоненти на прийняття економічних рішень, несформованість більшості державних інститутів, що зумовлено руйнуванням старої державної системи та повільною розбудовою нової.

2. Неефективна приватизація, яка не сприяла формуванню ефективного власника, створенню корпорацій на зразок західних, що поставило у глухий кут розвиток фондового ринку та вимагає від держави значних витрат на підтримку реального сектора економіки.

3. Домінування старих стереотипів командно-адміністративної економіки, низький рівень фінансової культури, що робить реакцію економічних суб'єктів на зміни у фінансовій політиці непередбачуваною та такою, яка

не відповідає загальновідомим макроекономічним моделям.

4. Бідність населення, яка виключає ймовірність формування заощаджень і обмежує можливість збільшення запасів національного капіталу.

Макроекономічна теорія зіткнулася з практичною проблемою одночасного нашарування в економіці України процесів спаду виробництва та інфляції в 90-х роках ХХ ст. Боротьба зі спадом виробництва означає застосування стимулюючої фіскальної політики, що передбачає зростання сукупного попиту за рахунок збільшення видатків держави та зменшення податків. А боротьба з інфляцією, навпаки, застосування стримуючої, або рестрикційної фіскальної політики, тобто зниження сукупного попиту шляхом зменшення видатків держави та збільшення податків. Отже, можна зробити висновок, що для перехідної економіки України, де домінує стагфляція, необхідно шукати специфічні методи фіскальної політики. Одним із можливих варіантів може бути певне поєднання двох підходів. Але при цьому слід пам'ятати, що тіньовий сектор усе ще охоплює понад 40% ВВП і залишається визначальним чинником на шляху проведення будь-якої науково обгрунтованої та дієвої фіскальної політики [23].

ВИСНОВКИ

Таким чином, реалізація фіскальної політики в Україні буде ефективною тоді, коли її розробка буде здійснюватися з урахуванням необхідності узгодження бюджетної і податкової політики, особливостей національного розвитку, поточної економічної ситуації та довгострокової стратегії розвитку держави. Перспективою подальших досліджень є визначення особливостей фіскальної політики України та країн Європи у період економічної нестабільності.

Література:

1. Агапова Т.А. Макроекономіка: учебник / Т.А. Агапова, С.Ф. Серегина; под ред. А.В. Сидоровича. — [4-е изд.]. — М.: Издательство "Дело и Сервис", 2001. — 448 с.
2. Бадрак О. Поліпшення конкурентної позиції України засобами фіскальної політики / О. Бадрак // Економіка України. — 2006. — № 2. — С. 13—19.
3. Бланк И.А. Словарь-справочник финансового менеджера. — К.: Ника- Центр, 1998. — 480 с.
4. Василик О.Д. Державні фінанси України: підручник / О. Василик, К. Павлюк. — Центр навчальної літератури, 2003. — 608 с.
5. Вікіпедія [електронний ресурс]. — Режим доступу: